

**ФІЛОСОФСЬКА
СПАДЩИНА
КИЇВСЬКОЇ
ДУХОВНОЇ
АКАДЕМІЇ**

Ткачук М. А.

**Філософська спадщина
Київської Духовної Академії:
стан і перспективи дослідження**

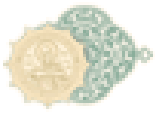
Відзначаючи 190-річний ювілей Київської Духовної Академії (1819–1920), не можна не згадати її визначну роль у становленні філософської освіти і науки на вітчизняних теренах. Доробок професорів і вихованців КДА яскраво увиразнює справедливості думки, що її висловив колись прот. Георгій Флоровський: «В Академіях за ХІХ століття складалася своя філософська традиція»¹, причому традиція, значення якої не вичерпується відомчими межами, адже саме «в духовній школі закладалися підвалини систематичної філософської культури»² на східнослов'янських теренах.

На відміну від світської системи освіти, де філософія викладалася виключно у вищих навчальних закладах, опановування філософських дисциплін у духовній школі починалося вже з семінарських класів. Підпорядковуючись загальноосвітнім цілям, вивчення філософської пропедевтики, стислого курсу історії філософії, логіки і психології вводило семінаристів у коло філософських дисциплін, знайомило з відповідною термінологією, сприяло формуванню світоглядних цінностей, готувало до самостійної розумової діяльності.

Попередній філософський досвід, набутий у семінаріях, значно розширювався і міцнішав під час навчання в духовних академіях. Упродовж ХІХ — початку ХХ ст. обсяг викладання філософських дисциплін неухильно збільшувався, сягаючи від десяти до п'ятнадцяти годин на тиждень упродовж двох років навчання і відповідаючи, в цьому сенсі, рівню сучасних філософських факультетів та спеціалізованих відділень. Вивчення історії давньої і новочасної філософії, логіки, метафізики (у перереволюційні роки — «систематичної філософії»), психології було загальнообов'язковим за будь-яких статутних змін, причому кожна

¹Флоровський Г., прот. Пути русского богословия. К.: Путь к истине, 1991. С. 240.

²Там само. С. 242.

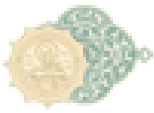

з дисциплін читалася не менше одного року. Історико-філософський вишкіл, праця з першоджерелами та новітньою філософською літературою, можливість якої створювала ґрунтовна мовна підготовка студентів³, висока вимогливість з боку викладачів, виховання наукової сумлінності та навичок перекладацької роботи й написання філософських текстів — усі ці, без сумніву, позитивні й варті наслідування ознаки філософської освіти, що її надавали духовні академії XIX — початку XX ст., власне й були тими чинниками, які зумовили появу в духовному середовищі філософів-фахівців, спроможних забезпечувати кадрові потреби не лише духовно-академічних, а й університетських кафедр філософії. На відміну від російських університетів, де умови для повноцінної філософської освіти існували далеко не завжди (маємо на увазі десятилітню перерву у викладанні історико-філософських курсів, а також відсутність в університетських навчальних планах такої важливої для фахового філософського зростання дисципліни, як метафізика), духовні академії не тільки забезпечували безперервне відтворення філософських кадрів, а й значно сприяли збереженню традиції професійної філософії на теренах Російської імперії.

Духовно-академічний тип філософування постає досить своєрідним феноменом на межі спекулятивної філософії та ортодоксального богослов'я: якщо філософія намагається досягти вільним мисленням буття людини і світу, а богослов'я прагне розбудувати вчення про Бога на підставі закарбованого у Св. Письмі Слова Божого, то духовно-академічна філософія розуміє сам філософський шлях чистого мислення як піднесення до невичерпної скарбниці Одкровення, знаходячи у ньому ключ до «таких тайн про Бога, світ і людину, до яких не лише не доходив людський розум у світі поганському, ні в релігії, ані в філософії, але до яких ніколи не може дійти власними силами»⁴. Виходячи з настанов християнського теїзму, з розуміння Абсолюту як «живого» Бога, Творця і Промислителя, вільної і свідомої Особистості, духовно-академічне філософування постає з релігійного кореня і робить перші свідомі кроки у справі розбудови православної філософії та культури — справі, що її пов'язують, зазвичай, із творчістю славетних слов'янофілів Івана Киреєвського та Олексія Хомякова. Доволі швидко при звичаївшись повертати будь-яке філософське вчення істинами Одкровення, духовно-академічні філософи по суті першими окреслюють вектор розвитку православної філософської традиції як поміркований шлях «золотої середини», на якому долається однобокість і раціоналізму, і емпіризму — шлях,

³ Рівень володіння філософами Київської Духовної Академії грецькою, латинською, німецькою, французькою, польською мовами дозволяв їм суміщати викладання філософських і мовних дисциплін. Приклади такого «суміщення» залишили майже всі професори філософії КДА.

⁴ Див.: Новицкий О. М. Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. К., 1860. Ч. 1. С. 18.

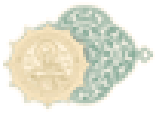

на якому особиста свобода, що стверджується на правах розуму, дозріває до вищої, християнської свободи духу, свободи «за благодаттю»⁵. Розглядаючи пізнання істини як справу не власне мислення, а особистості в її цілісності, живій єдності розуму, волі, почуттів, сумління тощо, шукаючи суголосного універсального світогляду, злагоди віри і розуму в «верующем разуме», філософи духовних академій окреслюють шлях, на якому у подальшому розгортатиметься релігійна філософія на вітчизняних теренах.

Саме з духовними академіями слід пов'язувати і звернення до витоків православної традиції — до святоотцівської спадщини, що не лише стала предметом численних студій і перекладів, які, без сумніву, збагачили східнослов'янські культури XIX — початку XX ст., а й увійшла у плоть і кров релігійно-філософського дискурсу цієї доби. Водночас, із тими ж духовними академіями пов'язаний перший досвід глибокого фахового осмислення новочасного німецького ідеалізму. Кант і Гегель, Шеллінг і Баадер, Якобі та Шопенгауер, Лотце і Бенеке, Герbart і Ульріці — цими прізвищами рясніють сторінки духовно-академічних журналів і праць, що вийшли з духовно-освітнього середовища. Німецьких філософів не наслідують — у них навчаються, з ними сперечаються, постійно підтримують «стан розмови», жвавий і плідний діалог, у якому вигострюються власні думка й слово, міцніє філософський вибір на користь ідеалізму платонівського типу, пропущеного через горнило православного умоспоглядання — того самого «конкретного ідеалізму», що, на відміну від ідеалізму абстрактного, беззасновкового, передбачає вкоріненість філософського мислення в абсолютно сущому, як його началі. Навчаючи про дух як про щось більше, ніж свідомість, ніж пізнавальна діяльність, розглядаючи його як реальну субстанцію, вбачаючи в істині не мисленеву категорію, а «живу», конкретну онтологічну сутність, духовно-академічні філософи закладають підвалини «онтологічної гносеології», що згодом стане однією з принципових ознак метафізичних учень, розгорнутих у річищі православної релігійно-філософської традиції.

Нарешті, важко перебільшити роль духовно-академічної філософії — зокрема, київської, — у спробах утвердження у суспільній свідомості XIX — початку XX ст. розуміння значущості філософського знання і філософської освіти. Ці спроби не обмежувалися лише повсякденною викладацькою роботою — досить згадати активну участь філософів Київської Духовної Академії у діяльності різноманітних освітянських «курсів» і товариств, у дискусіях на шпальтах газет і журналів, їх численних публічних заходах просвітницького характеру, тобто у реальній практиці

⁵ Докладніше див.: Ткачук М. А. Біля витоків історіографії російської філософії: «проект» Гавріїла (Воскресенського) // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Т. 63. Філософія та релігієзнавство. К., 2007. С. 54–63.

поширення філософської освіти та культури. Навіть належачи до різних поколінь, усі вони виявляють цілковиту суголосність у розумінні генетичної й історичної єдності філософії та освіти. Вбачаючи у вивченні філософії потужний засіб формування ціннісних орієнтирів особистості, виховання її здатності до культурного мислення, усі вони наголошують роль філософської освіти як чинника гуманізації освіти, здійснення останньою її людинотворчого потенціалу й призначення. Зрештою, усі вони не втомлюються попереджати про те, що утвердження утилітарних пріоритетів у системі освіти, яка не дбає про виховання «вищої культури особистості», про культивування розуму, почуттів і волі людини, має своїм наслідком моральне й культурне здичавіння суспільства.

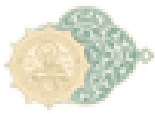
Говорячи про філософську спадщину Київської Духовної Академії, не можна не згадати славетних імен тих, хто закладав і розвивав традиції філософської культури та освіти на східнослов'янських теренах ХІХ — початку ХХ ст. З-поміж них — вихованці й професори КДА Василь Карпов (1798–1867), відомий не тільки першим російськомовним перекладом корпусу діалогів Платона⁶, а й спробою розбудови власної філософської системи — «синтетизму», що стверджує єдність духовного і матеріального начал у душі конкретного ідеалізму; Орест Новицький (1806–1884) — один із тих, хто закладав традиції критичного осмислення здобутків західноєвропейської філософії та її включення у вітчизняний історико-культурний контекст, хто здійснив перші вагомі кроки у формуванні теоретичного і методологічного підґрунтя вітчизняної історико-філософської науки та залишив перший на східнослов'янських теренах досвід систематичного осмислення історії давньої філософії⁷; Петро Авсенєв (1810–1852), постать якого стоїть біля витоків вітчизняної традиції християнської психології та антропології, розгорнутої наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст.; Сильвестр Гогоцький (1813–1889) — автор перших на теренах Російської імперії філософської енциклопедії⁸ і філософського словника⁹, один із фундаторів вітчизняної історико-філософської науки, психології та філософії освіти; Памфіл Юркевич (1826–1874), видатний релігійний філософ і педагог, на долю якого випало відстоювати філософський професіоналізм у боротьбі з філософським невіглаством і дилетантизмом, продовжувати, в умовах засилля нігілізму і вульгарного матеріалізму, рух у напрямку «конкретного ідеалізму», вільно-

⁶ Див.: Сочинения Платона, переведенные с греческого и объясненные профессором Карповым: В 2-х т. СПб., 1841–42 (2 вид.: В 6 т. СПб., 1863–79).

⁷ Див.: Новицкий О. М. Постепенное развитие древних философских учений в связи с развитием языческих верований. В 4 ч. К., 1860–1861.

⁸ Див.: Гогоцкий С. С. Философский лексикон. В 4 т. (5 кн.). К., 1857–1873.

⁹ Див.: Гогоцкий С. С. Философский словарь или краткое объяснение философских и других научных выражений, встречающихся в истории философии. К., 1876.

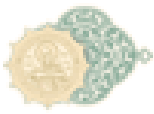
го від вад попереднього емпіризму й раціоналізму; Матвій Троїцький (1835–1899), один із засновників Московського Психологічного товариства і журналу «Вопросы философии и психологии», значення яких у розвиткові філософської науки в Росії важко переоцінити; Петро Ліницький (1839–1906), один із найзначніших представників православної духовно-академічної думки XIX — початку XX ст., що залишив по собі величезну творчу спадщину в різних галузях філософії і богослов'я, на ділі доводячи те, що віра і знання, релігія і наука, попри різну ідентичність, є не антагоністами, а довічними союзниками на шляху до Істини; Петро Кудрявцев (1868–1940) і Василь Екземплярський (1875–1933), з якими пов'язані найважливіші віхи релігійно-філософського відродження у Києві початку XX ст. — зокрема, створення Релігійно-філософського товариства (1908–1919), журналу і видавництва «Христианская мысль». З-поміж тих, чия творча діяльність збагатила вітчизняну філософську культуру, згадаймо й інших вихованців і викладачів Київської Духовної Академії — Івана Скворцова (1795–1863), Дмитра Поспехова (1821–1899), Костянтина Скворцова (1821–1876), Григорія Малеванського (1840–1919), Назарія Фаворова (1820–1897), Маркеліна Олесницького (1848–1905), Дмитра Богдановського (1861–1933), Сергія Єпіфановича (1886–1918), Івана Четверикова (1880–1969). Погодьмося, таким суз'ярм імен, що з'явилися на філософському небосхилі впродовж одного століття, може похвалитися далеко не кожна освітня інституція.

Якою ж мірою осмислено величезну філософську спадщину, залишену Київською Духовною Академією? У чому полягають здобутки, проблеми і перспективи її дослідження?

Спостерігаючи впродовж останніх двох десятиліть стрімке зростання кількості наукових публікацій, присвячених тим чи іншим аспектам історії Київської Духовної Академії, аналізу творчої спадщини її викладачів і вихованців, не можна не потішитися безперечним фактом: сучасна українська гуманітаристика не тільки повернула до історії вітчизняної культури одну з найзначніших її сторінок, а й досягла у її вивченні чималих успіхів.

Історико-філософський доробок у дослідженні спадщини Київської Духовної Академії не вичерпується кількома статтями: йдеться про сотні публікацій, у тому числі — цілу низку наукових збірників, монографій, дисертацій. Видатні мислителі, чиїх імен марно було шукати в літературі радянської доби, сьогодні посіли належне місце на сторінках підручників, і це «повернення» — важливий результат дослідницьких зусиль передусім українських істориків філософії.

Безумовно, одним із потужних стимулів звернення до вивчення київської духовно-академічної філософії XIX — початку XX ст. стало осмис-

лення доволі вагомих здобутків дореволюційної філософської історіографії, а також російського та українського зарубіжжя, зігнорованих чи затаврованих за радянських часів. Сучасна історико-філософська наука гідно оцінила професіоналізм тих, хто зробив перші дослідницькі кроки у царині історії духовно-академічної філософії. Слід відзначити, що перевидання праць Густава Шпета, прот. Георгія Флоровського, Василя Зеньковського, Ернста Радлова, Дмитра Чижевського, Івана Мірчука та ін., здійснене на початку 1990-х років, надало потужний імпульс для новітніх студій. Це й не дивно: вільні від заідеологізованого погляду на історико-філософський процес, твори згаданих авторів відкрили не тільки широкому загалу, а й багатьом фахівцям, імена тих, хто створював історію вітчизняної філософської культури, дали бодай попереднє уявлення про їхню філософську зорієнтованість і здобутки. Водночас, ці праці, не маючи історію київської духовно-академічної філософії своїм безпосереднім предметом, переконливо засвідчили необхідність ретельного і послідовного дослідницького пошуку в означеній галузі історико-філософської науки.

Результати наукових студій з історії духовно-академічної філософії в Києві XIX — початку XX ст., здійснені в Україні впродовж останніх двох десятиріч, переконливо засвідчують той факт, що справа зрушила, нарешті, з мертвої точки: філософська спадщина Київської Духовної Академії вперше постає предметом *спеціальних* історико-філософських студій. З початку 1990-х рр. захищено кілька десятків дисертацій, присвячених як окремим аспектам київської духовно-академічної філософії (зокрема доробку її представників у галузі історії філософії¹⁰, етики¹¹, гносеології¹², філософської антропології¹³, філософії історії¹⁴), так і спад-

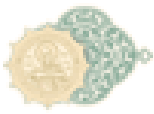
¹⁰ Див.: Ткачук М. А. Київська академічна філософія XIX — початку XX ст. і становлення історико-філософської науки в Україні: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук. К., 2001.

¹¹ Див.: Куценко Н. О. Ідеї етики категоричного імперативу в академічній філософії України (перша половина — середина XIX ст.). Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1993; Кондратьєва І. В. Релігійно-моральні пошуки мислителів Київської Духовної Академії. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1998; Нападиста В. Г. Проблеми моралі у філософії України другої половини XIX — початку XX ст. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2000.

¹² Див.: Мозгова Н. Г. Київська духовно-академічна філософія: аналіз логіко-гносеологічних тенденцій. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук. К., 2006; Плахтій М. П. Логіка в Україні у другій половині XIX — початку XX століття: напрями розвитку. Автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2007.

¹³ Див.: Саралін О. В. Антропологічні ідеї в релігійно-філософській спадщині Київської Духовної Академії (перша половина — середина XIX ст.). Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1995.

¹⁴ Див.: Федюлова В. В. Джерела та особливості формування філософсько-історичної думки в Україні в середині XIX ст. (філософія теїзму). Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1999.

щині її речників — Ореста Новицького¹⁵, Сильвестра Гогоцького¹⁶, Памфіла Юркевича¹⁷, Петра Ліницького¹⁸, Петра Кудрявцева¹⁹, Василя Екземпларського²⁰ та ін. Предметом монографічних досліджень і збір-рок наукових праць стала як творчість окремих діячів (Івана Сковоро-ва²¹, Памфіла Юркевича²², Петра Ліницького²³), так і здобутки київської духовно-академічної школи у розвиткові логіки і гносеології²⁴, філосо-фії історії²⁵, етики²⁶, психології²⁷. Протягом останніх років здійснено перші спроби визначення теоретико-методологічних засад історико-філософського аналізу київської духовно-академічної традиції²⁸, а також відтворення останньої на підставі репрезентації філософського дороб-

¹⁵ Див.: Апанасенко Г.Б. Орест Новицький про сутність предмета філософії та проблему періодизації історико-філософського процесу. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2006.

¹⁶ Див.: Фицик І.Д. С. С. Гогоцький як історик філософії: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня. канд філос. наук. К., 1996.

¹⁷ Див.: Арістова А.В. Проблеми філософії релігії у творчості П. Юркевича: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1994; Запорожець М.О. Критичний аналіз П. Юркевичем філософії матеріалізму. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд філос. наук. К., 1994; Єлістратов С.Г. «Філософія серця» П. Юркевича. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд філос. наук. К., 1996; Думцев В.П. Ідея філософії П. Юркевича (феноменологічний аналіз творчості). Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1998. Кудрик А.Г. Філософія як цілісне світосприйняття в концепції П. Юркевича. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 1999; Кузьміна С.А. Філософсько-педагогічна концепція П.Д. Юркевича. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2000; Дубровіна К.О. Розум і віра в філософській концепції П. Юркевича. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2006; Чередніченко Г.О. Взаємообґрунтування моралі та права у філософії П.Д. Юркевича. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2007.

¹⁸ Див.: Мозгова Н.Г. Гносеологічна проблематика у творчості П.І. Ліницького. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд філос. наук. К., 1997; Слюсарчук Р.О. Суспільно-політичні погляди Петра Івановича Ліницького. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2001; Черненко Т.В. Співвідношення понять розуму та віри в історіософії П.І. Ліницького. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2004.

¹⁹ Див.: Пастушенко А.А. Історико-філософська спадщина Петра Кудрявцева. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2007.

²⁰ Див.: Грищенко В.А. Релігійно-філософський світогляд В. Екземпларського. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук. К., 2001.

²¹ Див.: Печеранський І.П. Релігійно-філософські погляди І. М. Сковорода (Досвід реконструкції). К., 2008.

²² Див.: Запорожець М.О. Філософія П.Д. Юркевича в контексті історико- філософського процесу України. К., 2000; Кузьміна С.А. Філософсько-педагогічна концепція П.Д. Юркевича. К., 2002; Тихонов В. Н. Идеи П.Д. Юркевича о государстве и праве в контексте современности. Луганск, 2003.

²³ Див.: Шупик-Мозгова Н. Петро Ліницький: життєвий шлях і духовна спадщина. К., 1997.

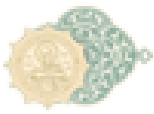
²⁴ Див.: Мозгова Н.Г. Логіко-гносеологічна проблематика в київській духовно-академічній філософії XIX — початку XX ст. К., 2005.

²⁵ Див.: Гайдадым Э.А. Феникс или забытая статуя Галатеи? Философия истории русского неортодоксального теизма XIX — начала XX вв. Донецк, 1990.

²⁶ Див.: Лук М.І. Етичні ідеї в філософії України другої половини XIX — початку XX ст. К., 1993.

²⁷ Див.: Рождественский Ю. Т. Киевская школа академической психологии первой половины XIX века. К., 1999.

²⁸ Див.: Ткачук М.А. Київська академічна філософія XIX — початку XX ст. Методологічні проблеми дослідження. К., 2000.

ку низки її представників²⁹. Щороку зростає кількість статей з історії духовно-академічної філософії в Києві XIX — початку XX ст. у фахових часописах і наукових збірках. Належне місце духовно-академічна традиція філософування посіла і в новітніх підручниках та довідковій літературі з історії української філософії³⁰.

Слід відзначити, що філософська спадщина Київської Духовної Академії є сьогодні предметом наукових студій не тільки окремих дослідників, а й наукових осередків — у першу чергу, кафедри філософії та релігієзнавства Національного університету «Києво-Могилянська академія». Від початку існування кафедри (1992) вивчення філософського доробку професорів і вихованців Києво-Могилянської академії та Київської Духовної Академії становить один із пріоритетних напрямів її діяльності. Результатами останньої стали низка дисертаційних і монографічних досліджень, збірників наукових праць, навчальних посібників, підготовка і видання яких стали суттєвим кроком у вивченні київської духовно-академічної філософії³¹. Зусиллями науковців кафедри здійснено низку першодруків з рукописної спадщини Памфіла Юркевича³², а також розгорнуто систематичні археографічні і бібліографічні студії з історії філософської думки в КДА. Результати наукових студій у цій царині широко представлені у фахових збірниках «Наукові записки НаУКМА. Серія. Філософія та релігієзнавство»³³ (виходить з 1996 р.) та «*Maristerium: Історико-філософські студії*» (виходить з 1998 р.)³⁴, підготовкою і виданням яких опікується кафедра, а також у міждисциплінарному збірнику «Київська Академія» (виходить з 2004 р.), видання якого здійснюється

²⁹ Див.: Мозгова Н.Г. Київська Духовна Академія, 1819–1920: Філософський спадок. К., 2004.

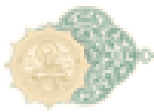
³⁰ Див.: Горський В.С. Історія української філософії. К., 1996; Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні. К., 1999; Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії. К., 2001; Нападиста В.Г. Історія етики в Україні (Друга половина XIX — початок XX ст.). К., 2004; та ін.

³¹ Див.: Спадщина Памфіла Юркевича: світовий і вітчизняний контекст. К., 1995; Київські обрії: історико-філософські нариси. К., 1997; Горський В.С., Стратій Я.М., Тихолаз А.Г., Ткачук М.А. Київ в історії філософії України. К., 2000; Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник / ред.-упоряд. М.А. Ткачук. К., 2002; Філософська освіта в Україні: історія та сучасність. К., 2009 (у друці).

³² Див.: Юркевич П. З рукописної спадщини / М. Ткачук (упоряд., пер. укр. мовою та комент.). К., 1999; Див. також: Юркевич П. Вступ до філософії права (публ. М. Ткачук і Н. Краснобоки) // Філософська і соціологічна думка. К., 1996. № 3–4; Юркевич П. Психологія та психіатрія (публ. Н. Григор'євої) // Київські обрії: історико-філософські нариси. К., 1997; Юркевич П. Характер и направление современной германской философии (публ. М. Ткачук) // Вопросы философии. 2001. № 7;

³³ Доступно на сайті Наукової бібліотеки НаУКМА: http://www.ukma.kiev.ua/ua/nauka/pratsi_vidan/nz/index.php?option=com_content&task=category§ionid=7&id=46&Itemid=31

³⁴ Доступно на сайті Наукової бібліотеки НаУКМА: http://www.ukma.kiev.ua/ua/nauka/pratsi_vidan/mag/index.php?option=com_content&task=category§ionid=5&id=18&Itemid=30

спільно з науково-дослідним центром «Спадщина КМА» і кафедрою історії НаУКМА. Впродовж 1994–2009 рр. у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» проведено чотири міжнародні наукові конференції³⁵, а також низку круглих столів і науково-теоретичних семінарів, що привернули увагу широкого кола фахівців з України, Росії, Німеччини, Польщі, Канади, і стали потужним стимулом розвитку студій, присвячених київській духовно-академічній традиції XIX — початку XX ст. Упродовж останнього десятиліття кафедра філософії та релігієзнавства НаУКМА здійснює і систематичні наукові студії, присвячені становленню і розвитку біблеїстики в Київській Духовній Академії³⁶. Відзначимо також велику роботу, пов'язану з вивченням цілої низки інших аспектів діяльності Київської духовної академії, що її здійснюють науково-дослідний центр «Спадщина КМА», кафедра історії та видавництво «Дух і Літера» при Центрі європейських гуманітарних досліджень НаУКМА.

Попри доволі вагомі досягнення останніх двох десятиліть у вивченні київської духовно-академічної філософії, слід відзначити і наявність певних проблем, від вирішення яких залежать, значною мірою, подальші дослідницькі перспективи у цій царині.

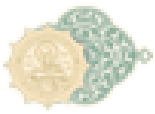
Чи не найгостріша з проблем стосується перевидання тих пам'яток, що репрезентують філософський доробок професорів і вихованців Київської Духовної Академії. З усього розмаїття останніх нове життя сьогодні отримали лише одиниці³⁷: переважна кількість першодруків дожовтнєвої доби вже давно потрапила до складу раритетів, недоступних широкому загалу. Чимала частина філософського доробку КДА і досі залишається в рукописах. І така ситуація вочевидь не сприяє створенню адекватного образу Київської Духовної Академії в очах сучасника, змушеного задовольнятися вторинними джерелами і далеко не завжди адекватними інтерпретаціями.

Не можна визнати задовільним, на жаль, і якісний рівень більшості тих републікацій і першодруків, що все ж таки здійснено в останні роки. Відсутність елементарного наукового апарату значно знижує, а в окремих випадках — зводить нанівець, їхню просвітницьку і культурну цінність. Чи можна пропонувати сучасному читачеві працю, написану майже сто

³⁵ Йдеться про конференції «Філософська, богословська і педагогічна спадщина П. Д. Юркевича та її місце в історії вітчизняної культури» (1994), «Київська релігійно-філософська школа та німецька філософія» (1995), «Київ в історії філософії» (1996) — усі під рубрикою «Філософські читання, присвячені пам'яті Памфіла Юркевича», а також «Ad Fontes / До джерел», присвячену 390-й річниці заснування Києво-Могилянської академії (2005).

³⁶ Див. цикл статей Сергія Головащенко, опублікованих у фахових збірниках «Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська Академія»» (тематична серія «Філософія та релігієзнавство»), «Магістеріум. Історико-філософські студії» у 2001–2009 рр., а також у збірці «Київська Академія» (2004–2009).

³⁷ Див.: Юркевич П. Д. Вибране. К., 1993; Скворцов К. Философия отцов и учителей Церкви (период апологетов). К., 2003; Юркевич П. Курс загальної педагогіки з додатками. Л., 2004; Гогоцький С. С. Философия. Богословие. Луганск, 2008. Т. 1.

п'ятдесят років тому, без жодних коментарів? Як можна оприлюднювати чийсь листи чи твори, не вміщуючи не лише будь-яких роз'яснень щодо їх змісту, а й елементарних відомостей про те, звідки їх узято публікатором? Як можна адресувати «науковцям, студентам, аспірантам» не супроводжені покажчиком імен тексти, коли кожна сторінка їх рясніє десятками імен? Зрозуміло, що підготовка до друку філософських і богословських першоджерел на рівні сучасних наукових стандартів може бути здійснена тільки фахівцями. І тут відкривається надзвичайно широке поле для взаємодії і співробітництва світських і церковних інституцій, адже йдеться, зрештою, про збереження спільної культурної спадщини, без якої не варто очікувати піднесення духовного рівня сучасного суспільства.

Одним із пріоритетних напрямів у царині вивчення не тільки філософської спадщини, а й усього творчого доробку Київської Духовної Академії, залишаються спеціалізовані археографічні і бібліографічні студії. На сьогодні архівні документи, що збереглися у значному обсязі, не тільки не вивчені, чи бодай систематизовані, а й, навіть, не обліковані належним чином — робота в цьому напрямку ведеться лише окремими дослідниками. Те саме стосується рукописів, епістолярію, мемуаристики, друкованих першоджерел. Укладання відповідних спеціальних бібліографічних і археографічних покажчиків, упорядкування довідкових та енциклопедичних видань, підготовка до друку пам'яток богословської, філософської, історичної літератури, мемуарів та епістолярію, що вийшли зі стін Київської Духовної Академії, мають стати систематичною складовою формування того джерельного фундаменту, без якого неможливі жодні дослідження спадщини Київської Духовної Академії. Здійснення цієї роботи спільними зусиллями світських і церковних учених здатне суттєво сприяти піднесенню рівня наукових студій у цій царині.

Дуже важливою видається й консолідація дослідницьких зусиль у формуванні цілісного образу Київської Духовної Академії, у всебічному осмисленні її історичного шляху, її місця і ролі у розвитку науки, культури, освіти. Доки кожен працюватиме лише на своїй ділянці, навіть не цікавячись тим, що робиться на сусідніх, доки здобутки і прорахунки у вивченні тих чи тих спеціальних проблем, що стосуються історії та спадщини Київської Духовної Академії, не стануть предметом загальної уваги та міждисциплінарного діалогу, доки кожен працюватиме самотужки, доти марно сподіватися результатів, адекватних докладним зусиллям. Суттєвим моментом у налагодженні міждисциплінарної комунікації можуть стати систематичні наукові конференції та розробка міждисциплінарних наукових і видавничих проєктів. Тільки згуртування дослідницької спільноти спроможне сприяти перетворенню розпорошених, хаотичних «мазків» і «штрихів» на цілісну, виразну, багатобарвну картину історії Київської Духовної Академії, в якій не залишатиметься місця ані «білим плямам», ані «сірим ляпам».